HENOTHEISM, MONOTHEISM AND SYNCRETISM IN THE ROMANIAN CULTURE

Cristinel Virgilius Degeratu
PhD. Student, „Alexandru Piru" University of Craiova

Abstract:The incipient mythologies have mostly a solar structure, because the primitive man chooses the symbolic heroes of those who can be likened to the sun in the struggle with the darkness, the descent into the death and the resurrection, just as the zoolatria descends a man in death and returns it as a predator.
The myths, these forms of pre-religion, influence and organize the spiritual life from the cultural beginnings of the population from the Carpathian-Danubian-Pontic space to the henotism of the faith in the Zamolxis god-god to the monotheism introduced by Christianity.
The ancestrals beliefs inherited or borrowed from those who came to contribute to the completion of the transformation of the inhabitants of the Carpatho-Danubian-Pontic space into Romanian people have accompanied Christianity all the way to today.
The incipient man's dualism, the lunar symbolism and the solar structure of an ancestral mythology, continues under the cult of Zamolxis, while maintaining Bendis as a feminine side of religious culture, maintains its line of continuity after the Romanization of Dacia and then the Christianization of the Dacian-Roman population.
One can observe an overlap of monotheistic religion over the henotism and the polytheism that survived in Dacia, an overlap that in its incipient forms can not eliminate the existing mythical background, so the customs, beliefs and pre-Christian traditions coexist with the monotheistic ones, filtered over time by the mythological visions of primitive Christianity.

Keywords: henoteism, monotheism, syncretism, mythologies, myths

Poate că la începuturi nu a fost cuvântul. Sau, nu doar cuvântul. În jurul focului, în mijlocul spaimelor, aşteptând cu teamă ivirea zorilor, omul ancestral invoca soarele, divinitatea blândă şi călduroasă care îi alunga temerile şi îi redeştepta viaţa în sine. Legănat şi ţinându-se de mână, în ritm uşor, strămoşii îşi încredinţau reciproc putere şi încredere. Ghemuiţi în faţa surogatului de soare, închipuindu-şi divinitatea răsfrângând lumină şi căldură, îngânând ritmic forme încă neinteligibile ale vorbirii, omul incipient a descoperit dansul focului, dansul rotund aducător de speranţă. Mircea Eliade[1] găseşte că poporul român are o continuitate culturală de dinainte de daci, romani şi neamuri migratoare, din timpurile preistorice descrise mai sus: „... cultul lui Zalmoxis, de exemplu, la fel ca şi miturile, simbolurile şi ritualurile care stau la baza folclorului religios al românilor, îşi au rădăcinile într-o lume de valori spirituale care precede apariţia marilor civilizaţii ale Orientului Apropiat antic şi ale Mediteranei. Ceea ce nu vrea să spună, totuşi, că toate concepţiile religioase ale geto-dacilor sunt cel puţin <<contemporane>> cu cele pe care le descifrăm în tradiţiile populare româneşti. S-ar putea ca un obicei agrar din zilele noastre să fie mai arhaic decât, de exemplu, cultul lui Zalmoxis"[2].

Dansul, ca formă dramaturgică de exprimare artistică, atunci când strămoşii au avut curajul să se ridice în poziţie bipedă în jurul focului-soare, însoţit de ritmul transformat cu trecerea timpului în muzică, urma să capete mai târziu ca însoţitor sincretic cuvintele, atunci când vremea urma să lase în urmă icniturile de spaimă ale primitivilor. Numai că, dacă frica de noapte şi nevoia de căldura soarelui îi învăţase pe mai toţi să salte în ritmurile necesare, menite să aducă divinitatea la

[1] *Mircea Eliade , De la Zalmoxis la Genghis Han, Humanitas, Bucureşti,1995*
[2] *idem, p 7*

BDD-A29563 © 2019 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 03:00:32 UTC)

viață și să alunge demonii întunericului,cuvintele potrivite rămâneau probabil apanajul celor inițiați, celor care „știau să zică". Pentru că este în firea lucrurilor, omul incipient acceptă negura ca o etapă fără de care nu poate vieţui lumea, așa cum acceptă și ideea morții, dar observă și înțeleg mistic fazele lunare, astfel spus naşterea, creşterea, moartea şi reînvierea pot deveni propriul mod de existență în universalitate, supraviețuirea fiind urmată de renaștere. Mircea Eliade consideră că „Primele mari sinteze antropocosmice ale primitivilor s-ar putea datora valorizării religioase a ritmurilor lunare. Simbolismul lunar a dus la punerea în legătură a unor fapte eterogene, precum naşterea, devenirea, moartea, reînvierea; Apele, plantele, femeia, fecunditatea, nemurirea; întunericul cosmic, viața dinaintea naşterii şi existența dincolo de moarte, urmată de o renaştere de tip lunar („lumina ivită din beznă"); țesutul, simbolul <<firului Vieții>>, destinul, temporalitatea, moartea etc."[3] .

Devenirea omului incipient reprezintă în sens mistic devenirea cosmică pe care o valorizează Luna, în opoziție cu Soarele care, cu toate că este într-o permanentă mișcare, rămâne mereu neschimbat ca formă, inducând astfel ideea de putere, de suveranitate. De aceea, mitologiile incipiente au, de cele mai multe ori o structură solară, pentru că omul primitiv își alege eroii simbolici dintre cei care pot fi asemănați soarelui în lupta cu întunericul, coborârea în moarte și învierea, tot așa cum zoolatria coboară prin moarte omul și îl readuce ca prădător. După Eliade „Întunericul nu mai este unul din modurile de a fi ale divinității, ca în mitologiile lunare, ci simbolizează tot ceea ce Zeul *nu este*, adică Adversarul prin excelență. Întunericul nu mai este valorizat ca o etapă necesară a Vieții cosmice; văzut din prisma religiei solare, el se opune Vieții, formelor și inteligenței. (*Mircea Eliade, opera citată, p 120*). Cultul soarelui se formase pe teritoriul carpato-danubiano-pontic anterior populării ei de către daci și continuase la aceștia potențat și cu influențe ale popoarelor migratoare precum celții, transmițânduse prin romanitate către poporul format în spațiul Daciei. Solarismul este o dominantă mitică a locuitorilor sedentari ai acestui spațiu, care au ajuns la o elaborare superioară a cultului solar, metaforic, ajungând în fazele creștinismului primitiv să asimileze pe Fiul Domnului cu Soarele sfânt așa cum au asimilat pe Fecioara Maria Sfintei Luni. Toate simbolurile legate de soare sunt importante pentru mitologia românească din ele derivând cercul, spirala și roata. Cel mai semnificativ element simbol legat de cultul soarelui este hora, care se reflectă în toate planurile și direcțiile de acțiune culturală, de la rit popular până la filozofie poulară. Astfel că, până azi, din vremuri pierdute și dificil de reconstituit în lipsa unor izvoare și mărturii scrise, hora focului, rotundă, invocatoare de soare, se joacă înspre inversul morții diurne a divinității, în inversul acelor de ceasornic, de la stânga la dreapta, de la vest la est, în oglindă cu stânga-dreapta, est-vest a carului de foc pe bolta celestă. „dansul era practicat de toată lumea, copii și bătrâni, bărbați și femei, exprimând venerație și teamă, bucurie euforică până la căderea amorțitoare, precum și jale funebră după cei plecați; se credea, prin anumite gesturi, că se pot obține victorii asupra dușmanilor, vânat bogat, ploi pentru recolte, totul subsumat unui cod simbolic, fiind totodată practicat cu cele două funcții esențiale: sacră și profană"[4]

Însoțită de cuvintele celui care știe să le zică sau nu, dansul popular românesc până azi primește uneori imboldul strigăturii: „Nu te uita la cojoc, ci te uită cum mai joc!", atrăgând atenția atât asupra obiectului vestimentar, dar și al priceperii la joc, ori „Hora mare fete n-are, c-au murit de gălbinare!", comentând sarcastic absența curajului fetelor de a se prinde în joc sau „Hai la brâu, la brâu, la brâu și la secerat de grâu!", indicând atât vrednicia la joc, cât și la muncă, chiar „Nu te uita la opinci, că te fac să le mănânci!", ca o formă de reproș de nepricepere la adresa celui care ține ritmul privind la pașii celorlalți. Uneori doar chiuituri în care se exprimă bucuria „uiuiuuuuu!", „uhu hu hu huu!", „hă hă hă!" sacadat sau doar îndemnuri la joc susținut „hai'da mă!", „hop ș-așa!", „hop, hop!".

În afara spațiului horei, în timpuri primordiale, se aflau noaptea spaimelor și prădătorii, iar la românul preistoric, trebuie să fi pândit în afara spațiului de siguranță al lanțului uman, marile

[3] *Mircea Eliade, Sacrul și profanul, Humanitas, Bucureși, 1995, p 119*
[4] *Romulus Antonescu, Dicționar de simboluri și credințe tradiționale românești, Editura Tipo Moldova, 2016, p 202*

BDD-A29563 © 2019 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 03:00:32 UTC)

carnivore, mai mult ca sigur lupii, iar mai pe urmă urșii. Pentru că fie pe linie tracică, fie pe linie latină, fie chiar pe linii de migratori, poporul român a avut de-a face cu lupul ca încoronare a prădătorului suprem, cel care este de dorit a fi înfrânt, dar și imitat. Aceste forme de zoolatrie, închinate unui lup mitic, trebuie că își au originea în viața de vânător-culegător a omului primitiv, o viață dominată de legătura strânsă între pradă și prădător, între vânător și vânat. Dacă la începuturi omul incipient fusese mai degrabă o pradă, smulsă ușor de către prădători chiar și din culcușul său, din mijlocul semenilor săi, mai târziu, creator de unelte și de arme, el se dovedise egalul celui care îi neliniștise începuturile. Și, mai mult ca sigur, concepția zoolatrică îl făcea să se creadă descendentul unui carnasier, vânătorul suprem, aproape de care sau în locul căruia, prin ritual inițiatic, ajunge să fie. În sensul acesta, Mircea Eliade consideră că „... un Animal primordial ucidea oamenii cu scopul de a-i reînvia inițiați, adică transformați în carnasieri; Animalul a fost în cele din urmă doborât, și acest eveniment este ritual actualizat în timpul ceremoniilor de inițiere; dar îmbrăcând pielea fiarei, inițiatul reînvie nu ca o ființă umană ci ca Animal primordial, fondatorul presupus al misterului. Astfel spus, Animalul mitic reînvie împreună cu inițiantul."[5] Găsim la daci lupul ca stindard de luptă, la latini lupul ca dătător de viață începuturilor neamului, prin Romulus și Remus, găsim și mai târziu la hoardele venite din stepe lupul ca însoțitor al ideii de renaștere în viață al celui puternic. Strânsa legătură a unor mituri zoolatrice între popoare aflate la distanță care ajung într-un anumit moment al istoriei să influențeze formarea poporului român sunt importante și interesante. În acest sens, Eliade consideră că „este semnificativ că singurul popor care a reușit să-i învingă definitiv pe daci, care le-a ocupat și colonizat țara și le-a impus limba a fost poporul roman; un popor al cărui mit genealogic s-a constituit în jurul lui Romulus și Remus, copii Zeului-Lup Marte, alăptați și crescuți de lupoaica de pe Capitoliu. Rezultatul acestei cuceriri și al acestei asimilări a fost nașterea poporului român. În perspectiva mitologică a istoriei, s-ar putea spune că acest popor s-a născut *sub semnul Lupului*" (*Mircea Eliade – op cit, p 28)*. Mai mult decât atât, dacă dacii au crescut sub acest *semn* de la începuturile existenței lor, fiindcă Strabon afirma că „Dacii se numiră mai întâi daoi <<ονς οιμαι Δαονς χαλεισθαι το παλαιον>> *(Strabon 304: VII, 3, 12, apud Mircea Eliade – op cit, p 11),* Eliade concluzionând că „Deci dacii se numeau ei înșiși mai de demult <<lupi>> sau <<cei care sunt asemeni lupilor>>, cei care seamănă cu lupii"(*Mircea Eliade – op cit, p 11),* dacă imperiul roman stă încă de la întemeierea Romei sub același *semn,* istoria formării poporului român ne aduce peste timp, din nou, pentru a treia oară, față în față cu acest *semn a Lupului* pentru că, spune Eliade „Într-adevăr principatele române au fost întemeiate în urma marilor invazii ale lui Genghis-Han și ale succesorilor săi. Or, mitul genealogic al genghis-hanizilor proclamă că strămoșul lor era un Lup cenușiu care a coborât din Cer și s-a unit cu o căprioară..." (*Mircea Eliade – op cit, p 29).* În felul acesta, faptele istorice care au plămădit din proto-români poporul romano-dac, ulterior, după părăsirea provinciei și reintegrarea în masa dacilor liberi, a poporului daco-roman, iar mai târziu, sub loviturile neamurilor migratoare, a poporului român, stau mereu în umbra lupului mitic.

Miturile, aceste forme de pre-religie, influențează, ordonează și organizează viața spirituală de la începuturile culturale ale populației din spațiul carpato-danubiano-pontic până la henoteismul credinței în omul-zeu Zamolxis către monoteismul introdus prin creștinare, curgând ulterior și împletindu-se cu viața culturală și religioasă a românilor până în zilele noastre. Romulus Vulcănescu descifrează utilizarea și sensurile de difuzare a miturilor în viața spirituală, combătând ideea că nu există un adevăr al mitului sau un sens al acestuia care să reflecte un aspect veridic propunând opinie conform căreia: „Mitologia se deosebește de religie, pentru că istoricește o anticipează și pentru că pregătește pe lângă apariția religiei și alte forme de cultură (filozofia, etica, arta, știința). Față de religie ea rămâne o creație anonimă; nu e decât parțial reglementată normativ; instituționalizarea ei e opera unor experiențe mitice seculare; promovează politeismul și este o activitate plurală uneori contradictorie în sine"[6]. Această precizare îl face să prezinte opinia unor

[5] *Mircea Eliade, De la Zalmoxis la Genghis Han, Humanitas, București,1995, p 24*
[6] *Romulus Vulcănescu, Mitologie română, Editura Academiei Republicii Socialiste României, București, 1987, p 44*

BDD-A29563 © 2019 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 03:00:32 UTC)

istorici ai religiozității care consideră mitologia ca o pre-religie sau o proto-religie, iar miturile cu ritualurile, ceremoniile și festivitățile însoțitoare ca pre-dogmatică sau norme de conduită etico-juridică a mitologiilor, fiind o tare definitorie a mitologiilor de tip henoteist, aflate la limita tranzitorie între politeism și monteism. În viziunea lui Vulcănescu: „... în corpul unei religii supraviețuiesc urme de mitologie uneori netransfigurate”[7] și „... mitologiile populare supraviețuiesc prin mituri remodelate, prin mitoiduri și fragmente de mituri, prin rituri și cutume mitice conservate în prosopoforii, ceremonii, carnavaluri și festivități incluse în calendarul datinilor și tradițiilor sătești. Calendarul datinilor și tradițiilor mitice s-a conservat în folclorul mitic ca parte constituitivă a calendarului global [...] Diferențierea între folclorul mitic și folclorul religios anticipează unele aspecte ale diferențierii între mitologie și religie, așa cum reiese din analiza materialului românesc”[8]

O dată cuceriți de romani, dacii își conservă henoteismul pentru că „Romanii <<au lăsat ușa deschisă tuturor zeilor, de pretutindeni, într-o lume în general romană, care este ea însăși, pentru rest, o sinteză atât de complicată>> (*Nicolae Iorga, Istoria românilor, apud Romulus Vulcănescu op. cit. p. 125*), astfel că „Mitologia daco-romană se prezintă deci ca o sinteză a mitologiei dace cu accea romană, în care au intrat și elmente de mistică sacră și noul cult al împăraților divinizați. Tendința spre un zeu unic solarizat (sub care se va profila apoi Iisus) și o zeiță unică lunizată, Dea rex (mai apoi, în creștinism; Fecioara Maria) se manifestă tot mai mult”[9]. Vulcănescu este de părere că „Mitologia romano-dacă a înăbușit mitologia dacă, ce s-a refugiat în munți, după ce i-au fost distruse altarele împrăștiați oficianții și substituită toată familia de zeități locale. Situația a durat până la retragerea administrației și armatei, care susțineau cultul oficial și cel liber al divinităților imperiului. Atunci resturile mitologiei dace și-au recăpătat libertatea de acțiune, însă într-o formă nouă, în compoziția căreia s-au grefat și *îndătinări mitologice romane*, care au prins cheag în viața dacilor romanizați. Această renaștere mitică nu este alta decât mitologia daco-romană, în care *dominanta de fond e dacă și cea de formă este romană.*”[10] În sine, cele două mitologii unite întru creearea uneia noi trebuie să fi avut un fond comun inițial, dat fiind substratul indo-european primordial al latinilor și al dacilor, menținute strâns ca patrimoniu mitologic sub amenințarea migratorilor și a expansiunii creștinismului monoteist.

Mircea Eliade rămâne un adânc iscoditor și interpret al mitologiei românești cu reminiscențele ei în folclorul actual, concentrând în ampla sa lucrare *De la Zalmoxis la Genghis Han* esența propriei concepții a ipotezei tracice a acestei mitologii, susținând cu argumente pertinente de ordin cultural sau de istorie a religiei, pornind de la tradițiile privite din perspectiva istoriei universale și ajungând la vibrațiile acestei mitologii în conștiința creatoare actuală a omului simplu din popor.

În cuprinzătoarea sa operă, *Mitologie română*, Romulus Vulcănescu lasă să se înțeleagă înclinarea sa către ipoteza daco-latină a universului mitologic românesc, remarcând proporția aproximati egală a celor două mitologii asupra celei române, adăugând câteva considerații analitice: „1. în substratul mitogenezei române au intrat implicit și *elemente mitice preistorice paleoctone*, pe lângă cele *indo-europene*, din care fac parte integrantă cele trace nord-dunărene sau geto-dace și cele etnice romane sau latinofone din Imperiul roman; 2. în mitogeneza română predomină însă elementele daco-latine care au promovat *mitologia daco-romană*, fără de care nu poate fi concepută și nici documentată mitologia română; 3. structura generativă a acestei mitologii daco-latine (și implicit a celei române) prezintă ponderi diferite sub aspectul fondului și formei, al conținutului și expresiilor ei mentale mitice. Astfel, uneori conținutul poate fi daco-getic și expresia mentală mitică latină și alteori conținutul poate fi latin și expresia mentală mitică daco-getică.”[11]

Odată cu invazia creștinismului în spațiul carpato-danubiano-pontic, se poate constata o

[7] *Idem, p 44*
[8] *Idem, p 45*
[9] *Idem, p 125*
[10] *Idem, p. 132*
[11] *Idem, p. 147*

BDD-A29563 © 2019 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 03:00:32 UTC)

suprapunere a acestei religii monoteiste peste henoteismul şi politeismul care supravieţuise în Dacia, suprapunere care în formele incipiente nu poate elimina fondul mitic existent, astfel că se ajunge ca datinile, credinţele şi tradiţiile precreştine să coexiste cu cele monoteiste, filtrate în timp prin viziunile mitologice ale unui creştinism primitiv. Inexistenţa unei organizări riguroase a bisericii creştine la începuturile sale lasă loc perpetuării credinţelor străvechi, Monica Brătulescu menţionând că slaba organizare a Bisericii din timpurile incipiente a permis acest lucru „Exceptând Dobrogea şi malul stâng al Dunării, care au fost incluse ierarhiei romano-bizantine, creştinismul s-a practicat de către daco-romani în comunităţi mici, nesubordonate vreunei jurisdicţii bisericeşti. Acest creştinism de factură populară se menţine la noi până târziu, biserica română căpătând un caracter strict instituţional abia în secolul al XIV-lea. Se poate presupune că în aceste circumstanţe, tradiţiile populare locale, ca şi datinile şi credinţele aduse de către romani în Dacia, au continuat să se perpetueze paralel cu creştinismul, sau în strânsă legătură cu acesta."[12]

Remarcând extrema toleranţă faţă de oricare religie a românilor demonstrată în timp şi confirmată de conlocuitori şi lipsa totală a războaielor confesionale de pe teritoriile populate de români, pe lângă fireasca trecere prin veacuri alături de semnul crucii pe care românii l-au adoptat repede şi profund, ar trebui să ne aplecăm, poate şi pentru a înţelege creştinarea facilă a unui popor în proces de fomare, asupra caracterului henoteist al credinţelor dacilor, asupra caracterului misterios al omului-zeu Zalmolxis şi asupra faimoasei sale doctrine a imortalităţii în care credeau dacii şi care a impresionat popoarele care au interacţionat cu ei. Fie pentru că, aşa cum remarca Eliade, protoromânii credeau deja într-un singur zeu pe care îl aşezaseră în centrul lumii lor religioase, având deja un sistem henoteist al credinţei, iar pe Iisus l-au suprapus uşor peste Zalmoxes deoarece acesta pare să dispară subit o dată cu stăpânirea romană pentru că „Nu ştim ce s-a întâmplat cu Zalmolxis şi cultul său după transformarea Daciei în provincie romană (106 p. Chr.). Ceea ce e sigur este că romanizarea a fost mai rapidă şi mai radicală în mediile urbane. În oraşe schimbarea numelor s-a practicat pe scară largă şi tot acolo au prosperat culturile sincretiste. Dar ca peste tot de altfel în provinciile Imperiului Roman, realităţile religioase autohtone au supravieţuit, mai mult sau mai puţin transformate, nu numai procesului romanizării, dar şi celui al creştinării. Avem destule probe ale supravieţuirii moştenirii <<păgâne>>, adică geto-dace şi daco-romane, la români..."[13], fie pentru că neimportând cum se numeşte El, au crezut în ceea li se propunea a fi calea către lumea de dincolo într-o manieră blândă şi iertătoare, fără elementul punitiv al altor zei pe care i-ar fi putut cunoaşte. Este de remarcat că faţă de Pitagora sau faţă de Zalmoxes, care dispăruseră pentru o vreme fără a face dovada propriu zisă a morţii, unul coborând pentru şapte ani în infern „într-o povestire satirică a lui Hermip care ne-a fost transmisă într-o formă imperfectă, Pitagora se retrage timp de şapte ani (durata de şapte ani este indicată de Tertullian) într-o ascunzătoare subterană"[14], celălalt pentru trei ani în locuinţa subterană „În tot timpul câd îşi ospăta oaspeţii şi le cuvânta astfel, pusese să i se facă o locuinţă sub pământ, când locuinţa îi fu gata, se făcu nevăzut din mijlocul tracilor, coborând în adâncul încăperilor subpământene, unde stătu ascuns vreme de trei ani. Tracii fură cuprinşi de părere de rău după el şi-l jeliră ca pe un mort. În al patrulea an se ivi iarăşi în faţa tracilor şi aşa ăi făcu Zalmoxis să creadă în toate spusele lui"[15], Iisus murise la propriu pentru trei zile pentru a învia. „Dovada" morţii, transmisă prin viu grai (să nu uităm puterea cuvântului şi persuasiunea indusă de posibilii martori sau convorbitori ai martorilor, caracterizată în limbajul popular cu „am văzut cu ochii mei".

Peste sistemul creştin au suprapus în tăcere şi cu acordul tacit al propovăduitorilor creştinătăţii pe aceste meleaguri toată greutatea moştenită sau adăugată a credinţelor şi superstiţiilor. Spun greutate pentru că este nevoie să cuprindem întreaga dimensiune a universului magic moştenit şi transmis generaţiilor din vremuri ancestrale. Credinţe ancestrale moştenite sau împrumutate de la

[12] *Mihaela Brătulescu, Colinda Românească, Bucureşti, Editura Minerva, 1981, p. 17*
[13] *Mircea Eliade - De la Zalmoxis la Genghis Han, Humanitas, Bucureşti,1995, p. 75*
[14] *Mircea Eliade - De la Zalmoxis la Genghis Han, Humanitas, Bucureşti,1995, p 34-35*
[15] *Herodot IV, 94-96, apud Mircea Eliade - De la Zalmoxis la Genghis Han, Humanitas, Bucureşti,1995, p 31-32*

BDD-A29563 © 2019 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 03:00:32 UTC)

cei care au venit să contribuie la finisarea transformării locuitorilor spațiului carpato-danubiano-pontic în popor român au însoțit creștinismul în toată trecerea către azi.

Dualismul omului incipient, simbolismul lunar și structura solară a mitologiei ancestrale, continuat sub henoteistul cult al lui Zamolxis cu menținerea lui Bendis ca latură feminină a culturii religioase, își menține linia de continuitate și după romanizarea Daciei și mai apoi creștinarea populației daco-romane.

Este evidentă supraviețuirea Dianei, ca simbolism feminin, în credințele românilor, sub forma de Sancta Diana> Sfânta Diana> Sândiana> Sânziana, figură importantă în folclorul românesc. Transformarea lingvistică este evidentă atât în exemplul acesta cât și în altele întâlnite în credințele românilor: Sânandrei, Sânmartin, Sânpetru[16], Sânmedru[17], Sântoader[18], Sânvasiiu[19]. „Se spune că sânzienele sunt fete frumoase, care umblă prin păduri, dând florilor calități vindecătoare; ele iau parfumul florilor și îl transformă în leacuri pentru suferinzi; noaptea se aprind focuri pe dealuri și se rostogolesc roți de foc, care simbolizează rotirea soarelui, ziua de Sânziene fiind considerată de către specialiști ca sărbătoare a Soarelui, a solstițiului de vară; în această noapte, se fac vrăji de dragoste; pentru obținerea unor recolte bogate, prin sate trec *drăgaicele*, fete îmbrăcate în haine bărbătești, care fac urări de belșug înaintea seceratului; în noaptea dinaintea Sânzienelor; de-a lungul timpului, jocul Drăgaicei a devenit un ritual polifuncțional: ajută *„să bage bob grâul”*, *„să coacă holdele”*, să apere copiii de boli și altele; femeile trebuie să se tăvălească goale prin iarba plină de rouă, pentru a fi ferite de boli; sunt date de pomană fructe și legume coapte în această perioadă; pentru a marca miezul verii, poporul a ales momentul înfloririi sânzienelor galbene (*Galium verum L.*) și a sânzienelor albe (*Galium mollugo L.*); ziua este numită *Sânziene* în Banat, Transilvania și nordul Moldovei și *Drăgaică* în Muntenia, Dobrogea și sudul Moldovei; la această dată, cucul încetează să mai cânte; în noaptea spre 24 iunie, fetele pun flori de sânziene sub pernă, în speranța că își vor visa ursitul; în această zi, se crede că este bine a purta flori de sânziene la brâu, în sân sau în buzunar; este cea mai importantă zi din cele 27 prescrise de tradiție pentru culegerea plantelor de leac; este ziua în care se consideră că grâul s-a copt; de cu noaptea, femeile pleacă, fără să le simtă câinii și să le latre și fără să vorbească între ele pe tot parcursul drumului, și când ajung în câmp deschis scot o năframă, o trec pe deasupra florilor, iar când se udă bine o storc deasupra unei ulcele noi, nefolosite încă; cu această apă adunată din roua câmpului se crede că, dată pe față în fiecare dimineață, menține tenul ferit de riduri, proaspăt”[20]

Este necesar să menționăm importanța toleranței credinței ortodoxe în legătură cu practicile păgâne ale poporului păstorit întru creștinătate, poate ca deosebire de metodele aplicate în vestul catolic care au dus nu numai la desprinderea atâtor facțiuni creștine din trupul comun, dar și la diminuarea numărului de tradiții și obiceiuri, aspru urmărite și pedepsite de propovăduirii creștinismului pe acele meleaguri, ducând până la apariția Inchiziției și a vânătorii de vrăjitoare.

Înainte de epoca feudală, creștinismul în spațiul carpato-danubiano-pontic are un accentuat caracter rural, fiind legat de epoca obștilor sătești și de prelungirea influenței romane după retragerea aureliană, în spațiul dacic nefiind nici idoli doborâți de pe soclu sau dărâmați, nici temple arse sau distruse, nici măcar o luptă confesională, nici chiar la nivel de conștiință umană pentru că poporul român nu vedea vreo contradicție între credințele vechi sau noi „El s-a plecat soliei noi care i se aducea și a păsit în biserică, aducând cu dânsul în fața altarelor și riturile sale preistorice. Adoptarea creștinismului la români n-a reprezentat numai o îmbinare în cugetul popular al credinței universale creștine cu cea locală daco-romană, dar și alcătuirea unei interpretări românești a religiei.

[16] *Lazăr Șăineanu, Dicționar universal al limbei române, Editura Scrisul românesc, Craiova, ed. VIII, 1938, p 564:* ***Sân-Petru****, m. Sfântu Petrusărbătoarea sfinților apostoli Petru și Pavel (29 Iunie): dela Sân-Petru la Sân-Medru.*

[17] *Idem,* ***Sân-Medru*** *m. sfântu Dimitru: pleca dela Sân-Petru și ajungea pela Sân-Medru*

[18] *Idem,* ***Sân-Toader*** *m.* ***1.*** *V.* ***Tudor; 2.*** *pl. Banat, sărbătoare băbească ce începe în prima Marți din păresimi și ține șapte zile: la Sân-Toaderii oamenii se fac frați de cruce.*

[19] *Idem,* ***Sân-Vasiiu*** *m. (Banat) sfântu Vasile, când cerul se deschide și se menește soarta omului.*

[20] *Romulus Antonescu, Dicționar de simboluri și credințe tradiționale românești, Editura Tipo Moldova, Iași, 2016, p.331*

BDD-A29563 © 2019 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 03:00:32 UTC)

Toleranţa religioasă faţă de alte credinţe existente pe pământul românesc formează o caracteristică a mentalităţii religioase româneşti, spre deosebire de aceea a altor popoare. Din punct de vedere românesc fiecare este liber să creadă aşa cum înţelege el. Pentru români religia înseamnă coborârea unei protecţii venite de sus, un dar pentru cei ce fac apel la dânsa. În sfârşit, religia este înţeleasă colectiv; rugăciunea, ca şi ispăşirea păcatului se face în comun, pe obşti, pe familii mari înrudite prin sânge. Felul românesc de a înţelege creştinismul a fost un element hotărâtor pentru dezvoltarea culturii româneşti în evul-mediu"[21]

În toată această largă circumstanță, înțelegerile pot fi identificate în chiar specificul ideii de religiozitate aflată sub semnul ortodoxii, pentru că această religie este caracterizată prin „ accentul pe interioritatea credinţei şi pe profunzimea trăirii mistico-religioase, a *simţirii tainelor dumnezeieşti*; o religie a echilibrului şi *dreptei măsuri*, nerestrictivă şi nedictatorială, care oferă credinciosului destulă libertate în modalităţile proprii de practicare a credinţei. La un alt nivel explicativ, am putea face însă referire şi la condiţiile materiale dificile în care se desfăşoară viaţa ţăranului român, în prezent, ca şi în trecut. Edificatoare, în acest sens, este aproape totala lipsă a timpului liber în modul de trai al ţăranului. Gospodarul român îşi dedică timpul, aproape în exclusivitate, muncii pământului şi activităţilor în gospodărie. Religiozitatea rurală este un tip specific de religiozitate, ce s-a format în timp, conform unei dinamici proprii"[22]

O importanță în păstrarea sincretismului generat de creștinism și de ancestralul mitologic o are, mai mult ca sigur, și transmiterea slavonică pentru o oarecare vreme a înțelesurilor religioase, pentru că acestea rămâneau străine omului simplu din popor care își păstra sistemul de credințe prni transmiterea în viul grai românesc al sistemului de mituri, datini și obiceiuri. Petre P. Panaitescu constată că „izbânda limbii poporului nu se datorește bisericii, care a introdus limba română cea din urmă, sub influența curentului general. Era și firesc să fie așa, biserica fiind în principiu o instituție păstratoare de tradiții. Trebuie deci să căutam în altă parte forțele care au contribuit la înlocuirea limbii slavone bisericești în țările române cu limba românească. De la început e ușor de observat că această schimbare se datorește unei lărgiri a cercului oamenilor cu știință de carte. Ceea ce a produs această lărgire e fără îndoială o creștere a puterii economice a unor anumite straturi sociale. Am arătat că limba slavona era cunoscută de relativ puțină lume. Domnul, curtea, boierii mari, dregătorii, episcopii și o mare parte a preoților știau slavonește. În a doua jumătate a secolului al XVI-lea și mai ales în cursul veacului următor s-au ridicat alte clase sociale cu o stare economică mai puternică și deci care avea nevoia și posibilitatea de a învăța carte"[23]

BIBLIOGRAPHY

Antonescu, Romulus, *Dicționar de simboluri și credințe tradiționale românești, Tipo Moldova, 2016*

Brătulescu, Mihaela, *Colinda Românească, București, Editura Minerva, 1981*

Eliade, Mircea, *De la Zalmoxis la Genghis Han, Humanitas, București,1995*

Eliade, Mircea, *Sacrul și profanul, Humanitas, Bucureși, 1995*

Gheorghe, Manuela, *Coordonate socio-religioase ale trăirii credinței în satul românesc postcomunist, Revista Română de Sociologie, serie nouă, anul XVII, nr. 3-4*

Panaitescu, Petre P, *Introducere la istoria culturii românești, Editura științifică, București, 1969*

Panaitescu, Petre P, *Contribuții la istoria culturii românești, Editura Minerva, București, 1971*

Șăineanu, Lazăr, *Dicționarul universal al limbei române, Editura Scrisul românesc,*

[21] *Petre P Panaitescu, Introducere la istoria culturii românești, Editura științifică, București, 1969, p 103*

[22] *Manuela Gheorghe, Coordonate socio-religioase ale trăirii credinței în satul românesc postcomunist, Revista Română de Sociologie, serie nouă, anul XVII, ne. 3-4, p 246*

[23] *Petre P. Panaitescu, Contribuții la istoria culturii românești, Editura Minerva, București, 1971, p 61*

BDD-A29563 © 2019 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 03:00:32 UTC)

Craiova, ed, VIII, 1938
Vulcănescu, Romulus*, Mitologie română, Editura Academiei Republicii Socialiste României, București, 1987*

BDD-A29563 © 2019 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 03:00:32 UTC)